

OILALARGA PSIXOLOGIK XIZMAT KO'RSATISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI (XORIJ TAJRIBASI)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10202112>

Bo'riyeva Mahbuba Shavkatovna

*“Oila va xotin qizlar” ilmiy tadqiqot
instituti kichik ilmiy hodimi*

Annotatsiya: Maqolada oilalarga psixologik xizmat ko'rsatishning oilani mustahkamlashdagi o'рни va zarurati muammosi, oila muammolarini aniqlash, oilaga psixologik xizmatni ta'lim orqali tatbiq etish, oila ilmi bo'yicha savodxonlikni oshirishda xorij tajribasi asosida tahlil etib berilgan.

Tayanch so'zlar: oila instituti, oilaga psixologik xizmat, oila muammolari, oilaga psixologik yordam, aholi uchun ijtimoiy-psixologik xizmat, oila mustahkamligi

Аннотация: В статье на основе зарубежного опыта анализируется роль и необходимость оказания психологической помощи семье в укреплении семьи, выявлении семейных проблем, применении психологических услуг семье через образование, повышении грамотности в области семейной науки.

Ключевые слова: институт семьи, психологическая служба семье, семейные проблемы, психологическая помощь семье, социально-психологическая служба населению, стабильность семьи.

KIRISH

Oila – ijtimoiy institut sifatida inson shaxsining dunyoga kelishi, voyaga yetishi, jamiyatga qo'shilishi, insoniyatning istiqboldagi ijtimoiy-iqtisodiy, psixologik rivojlanishini ta'minlovchi xamda jamiyat farovonligiga olib boruvchi asosiy hayotiy kadriyatlardan biri xisoblanadi.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) Bosh Assambleyasining 47/237 Rezolyusiyasi bilan 1993 yilda har yili 15 may sanasini “Halkaro oila kuni” sifatida nishonlash e'lon qilinganligi oilaning dunyo miqyosida beqiyos va boqiy ijtimoiy tuzilma ekanligini ko'rsatadi.¹³ Biroq, oilalarda ma'naviy muhitni yaxshilash, er-xotin, ota-ona, farzand, qaynona-kelin munosabatlarida yuzaga kelayotgan nizoli holatlar psixologik maslahatga ehtiyoj borligini ko'rsatmoqda.

Shu bois oilalarning jamiyatdagi rolini oshirish, ma'naviy qo'llab-quvvatlash bo'yicha aniq maqsadli ishlarni amalga oshirishda, psixologlar kengashini tashkil etishga ham alohida e'tibor berilyapti.

¹³ <https://www.un.org.international-day-of-families>

Psixologik xizmat masalasi turli davlatlarda o'ziga xos yo'nalishlarda tashkil etilganligi va har bir yo'nalishining muayyan maqsadlarga qaratilganligini alohida ta'kidlash mumkin. Bugungi kunda Xorijda psixologik xizmat fani alohida fan va yo'nalish sifatida Davlat ta'lim departamenti tomonidan alohida nazoratga olinmoqda.¹⁴ Chunki har bir davlatning rivojlanishi bevosita shaxs va uning ichki salohiyatiga xos psixologik imkoniyatlardan to'g'ri foydalana olishga ko'p jihatdan bog'liq.

ASOSIY QISM

Jumladan, Xitoyda ayollarning ruhiy salomatligini yaxshilash bo'yicha alohida tizim yaratilgan bo'lib, mazkur tizim ayollarning o'smirlik, homiladorlik va tug'ish, menopauza va qarilik kabi fiziologik hamda yoshga doir xususiyatlarni inobatga olib psixologik maslahatlar, psixologik korreksiya, depressiya, tashvish va boshqa psixologik muammolarning oldini olishni nazarda tutadi.¹⁵

Rossiyada "Ayollarga yordam berish bo'yicha inqiroz markazi" muassasasi Sankt-Peterburg shahrining aholisini ijtimoiy himoya qilish davlat tizimining instituti bo'lib, ijtimoiy, ijtimoiy-psixologik, ijtimoiy-pedagogik, ijtimoiy-tibbiy xizmatlar majmuasi hisoblanad. Ijtimoiy xizmatlarni yarim statsionar va statsionar shakllarni ta'minlash uchun mo'ljallangan. Ushbu muassasada bolali va og'ir hayotiy vaziyatdagi ayollar, ijtimoiy xavfli vaziyatda bo'lgan ayollarni ijtimoiy moslashtirish va ijtimoiy reabilitatsiya qilish bo'yicha huquqiy, psixologik, ijtimoiy va mehnat xizmatlari, shuningdek huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'yicha muayyan funksiyalarni amalga oshiradi.

Muassasa Sankt-Peterburgning Ijtimoiy siyosat qo'mitasi bilan kelishilgan holda Sankt-Peterburgning mulkiy munosabatlar qo'mitasi tomonidan tashkil etiladi, kerak bo'lsa qayta tashkil etiladi va tugatiladi.

Mazkur muassasa aksariyat holda boshqa davlat tashkilot/idorolari bilan hamkorlikda og'ir hayotiy vaziyatga tushib qolgan, bolasi bor yolg'iz yoki voyaga yetmagan ayollarning ijtimoiy muammolarini kompleks hal etish, ularning turmush sharoitlarini yaxshilash, asosiy hayotiy ehtiyojlarini mustaqil ta'minlashda imkoniyatlarini kengaytirish, shaxsiy ijtimoiy-maishiy xizmat ko'rsatish yuzasidan qo'shma tadbirlarni tashkil etadi va amalga oshiradi. Masalan, Markaz "Kichik ona" dasturini amalga oshiradi. Mazkur muassasaga murojaat qilgan xotin-qizlarga boshqa xizmatlar qatorida, ijtimoiy-psixologik yordam ham ko'rsatiladi. Natijada, ushbu ko'rsatilgan xizmatlar o'zgaruvchan ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga osonroq moslashishga imkoniyat beradi.¹⁶

Germaniyadagi davlat byudjeti muassasasi **"Frauenhauskoordination ayollar uchun ijtimoiy-psixologik xizmatlar"** markazi faoliyat yuritadi.

Frauenhaus koordination assotsiatsiyasi butun Germaniya bo'ylab oilaviy zo'ravonlik qurbonlari bo'lgan ayollarga boshpana va mutaxassis maslahat markazlarini texnik jihatdan qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu tizim ayollar uchun boshpanalar shuningdek, ixtisoslashtirilgan

¹⁴ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5723078/>

¹⁵ https://m.thepaper.cn/baijiahao_15012011

¹⁶ <http://pomogaemmamam.ru/malenkaya-mama>

maslahat markazlari, ayollar uchun ishonch telefonlari, maishiy va jinsiy zo'ravonlik yoki ta'qib qilish bo'yicha intervensiya markazlari hamda butun mamlakat bo'ylab ayollarga nisbatan sodir bo'lgan zo'ravonlik haqida xabar berish bo'yicha ishonch telefonlarini o'z ichiga oladi.

Assotsiatsiya ko'plab milliy ijtimoiy ta'minot tashkilotlari va ularning institutlarini birlashtiradi. U 2001 yilda Frankfurt-na-Mayn shahrida tashkil etilgan va 2010 yildan beri Berlinda joylashgan. Ishchilar farovonligi federal assotsiatsiyasi, Germaniya Karitas assotsiatsiyasi, Paritet assotsiatsiyasi, Diakonie Germaniya va katolik ayollar ijtimoiy xizmati uyushmasi, shuningdek, ayollar boshpanalari va mutaxassis maslahat markazlarining boshqa homiylari a'zolardir.

Jami 260 ga yaqin ayollarga boshpanalar va 270 ga yaqin mutaxassis maslahat markazlari bilan a'zolar zo'ravonlikdan jabr ko'rgan ayollar va ularning farzandlari uchun yordam va qo'llab-quvvatlash tizimini targ'ib qiladi va ta'minlaydi.

Assotsiatsiya Federal Oila, qariyalar, ayollar va yoshlar bilan ishlash vazirligi tomonidan moliyalashtiriladi.

Ayollar boshpanasini muvofiqlashtirish zo'ravonlikdan jabrlangan ayollarni yaxshiroq himoya qilishga qaratilgan loyihalar, tashabbuslar va kampaniyalarda faol ishtirok etadi.

Assotsiatsiyaning majburiyatlari tadbirlardan tortib, turli ishtirokchilarni birlashtirish va umummilliy loyihalarni texnik qo'llab-quvvatlashdan zo'ravonlikdan himoya qilish bo'yicha tarqatma materiallar, yo'riqnomalar va amaliy loyihalarni ishlab chiqishgacha bo'ladi.

Tashkilotlarning ayrim psixologik xizmatlari xodimlarning ijtimoiy rivojlanish xizmatlariga kiritilgan. Ularda psixologlar bilan bir qatorda advokatlar, militsiya xodimlari, prokuror, sud xodimlari, tibbiyot xodimlari, psixoterapevtlar ishlaydi.¹⁷

Qo'shma Shtatlarda, birinchi navbatda, bu xizmatlar maktabgacha yoshdan maktabni tamomlagungacha bo'lgan bolalarni ta'lim va tarbiyalashning butun tizimini qamrab oladi.

Qo'shma Shtatlardagi psixologik xizmatlarning faoliyati hatto davlat ta'lim departamentida ham bunday bo'linmaning majburiy bo'lishini belgilaydigan qonun hujjatlari bilan tartibga solinadi. Aynan shu bo'lim barcha maktab psixologlariga sertifikatlar berishga ruxsat beradi.

AQShda birinchi amaliyotchi psixologlar o'z-o'zini tarbiyalash muammolarini o'rgangan eksperimental psixologlar tomonidan taqdim etilgan. Kelajakda psixologik xizmatning asosiy funksiyalari o'lchov va testni o'z ichiga boshladi.

Ta'lim sohasidagi psixologik xizmatning asosiy vazifasi bolalarni ta'limga tanlashdir.

Amerika maktablarida test o'tkazishning keng ko'lamli amaliyoti (birinchi navbatda, bu IQ 10 ni aniqlash uchun testlar) "gaydens" deb nomlangan xizmatning paydo bo'lishi va rivojlanishiga yordam berdi.

¹⁷ <https://www.frauenhauskoordinierung.de/>

O'tgan asrning boshlarida maxsus xizmat paydo bo'lib, uning vazifasi talabalarni tanlashda yordam berish edi. U ularni guruhlariga bo'lishga ruxsat berdi va kelajakda kasb tanlashga ko'mak bergan. Birinchi bunday xizmat Frenk Parson tomonidan tashkil etilgan. 1908 yilda Bostonda birinchi yoshlarni kasbga yo'naltirish byurosi ochilgan. Ushbu tashkilot kelajakdagi "gaydens" xizmatining prototipiga aylandi.

Kasbiy maslahat konsepsiyasi ishlab chiqildi va takomillashtirildi. Shu sababli, kelajakda AQShning har bir shtatida maxsus "gaydens" bo'limlari paydo bo'lib, yanada kengroq faoliyat olib boradi. Ular xizmatlar ishini muvofiqlashtiradi va masalalar bo'yicha maslahatlashadi. Amerika Psixologik Assotsiatsiyasi (APA) Qo'shma Shtatlardagi eng yirik ilmiy va professional psixologlar tashkiloti bo'lib, 133 000 dan ortiq azolari, jumladan, olimlar, ilmiy xodimlar, o'qituvchilar, maslahatchilar. U 54 ta bo'limga ega.

Tashkiliy tuzilmalarga quyidagilar kiradi:

APA prezidenti. APA prezidenti azolar tomonidan saylanadi. Prezident Vakillar Kengashi va Direktorlar Kengashiga raislik qiladi. Prezident o'z vakolati davrida qonun hujjatlarida belgilangan vazifalarni bajaradi.

Qo'shma Shtatlari va Kanadada APA bilan to'liq azolik doktorlik va magistrlilik talimini talab qiladi.¹⁸

Fransiyada oliy o'quv yurtlari, CROUS tarmog'i va uyushmalari psixologik muammolarga duch kelgan talabalarga yordam beradi. Universitetlarga asoslangan universitet sog'liqni saqlash xizmatlari ishonch telefonlari orqali mavjud va talabalarni sog'lig'ini boshqarishda yordam berish, shu jumladan qo'llab-quvvatlash va maslahat so'rovlariga javob berish orqali qabul qilinadi. Bureaux d'aide Psychologique Universitaires (BDPU) deb nomlangan maslahat markazlari psixologik yordamga muhtoj talabalarni psixoterapevt va ijtimoiy ishchilar kabi mutaxassislar bilan uchrashish uchun qabul qiladi. Ushbu maslahatlar 100% tibbiy sug'urta kompaniyalari va ijtimoiy sug'urta kompaniyalari tomonidan qoplanadi.

Parijda talabalar ko'ngillilari tomonidan tashkil etilgan "Nightline" uyushmasi CROUS va oliy o'quv yurtlari bilan hamkorlikda mutlaqo anonim va maxfiy telefon va suhbatni tinglashni qo'llab-quvvatlash xizmatini taklif qiladi.

Ushbu yordam uchun ariza topshirgan talabalar uchun oldindan to'lov olinmaydi. Mashg'ulotlar soni cheklanmagan, kuzatuv talaba ehtiyoj sezgan taqdirda amalga oshiriladi. Santé Psy Étudiant tizimi barcha qiziqqan talabalarga oldindan to'lovsiz psixolog bilan 8 tagacha bepul maslahat olish imkonini beradi.

2022 yildan boshlab psixoterapiya seanslari narxi Fransiya hukumati tomonidan qoplanadi. Fransiya hukumati tomonidan o'tkazilgan so'nggi so'rov shuni ko'rsatdiki, o'tgan 2021 yil davomida mamlakatdagi kattalarning o'rtacha 10 foizi o'z joniga qasd qilish fikriga ega. Bezovtalik va depressiyaning yuqori darajasi ham aniqlandi. Fransiya prezidenti Emmanuel Makron hukumat 2022 yildan boshlab ruhiy salomatlik muammolarini hal qilish

¹⁸ https://spravochnick.ru/psihologiya/psihologicheskaya_sluzhba_v_rossii_i_ssha/

bo'yicha kengroq tashabbus doirasida uch yosh va undan katta yoshdagi har qanday fuqaro uchun psixoterapiya seanslari xarajatlarini qoplashini e'lon qildi.¹⁹

TELL Yaponiyaning xalqaro hamjamiyatiga va uning ruhiy salomatlik bo'yicha ortib borayotgan ehtiyojlariga samarali yordam va maslahat xizmatlarini taqdim etishga sodiqdir. TELL Counseling tobora ko'payib borayotgan xalqaro hamjamiyat uchun anonim va keng qamrovli ruhiy salomatlik xizmatlarini taqdim etadi.

TELL Counseling kattalar, juftliklar, oilalar, bolalar va o'smirlar uchun shaxsiy va masofaviy psixoterapiya bo'yicha anonim maslahat xizmatlarini taklif etadi. Tokio va Okinavada konsalting markazlari bor. Shuningdek, markazda professional va xavfsiz telemeditsina maslahatlarini taqdim etadi. Markazning turli xil psixoterapevtlar jamoasi ingliz, yapon, ispan, portugal, kanton, mandarin va bahasa tillarida maslahat xizmatlarini taqdim etadi.

Barcha tajribali va sezgir terapevt va psixologlari Yaponiyada va/yoki chet elda litsenziyaga ega yoki malakali shifokorning bevosita nazorati ostida olib boriladi. Markazda quyidagi psixologik xizmatlarni o'z ichiga oladi:

- depressiya va boshqa ruhiy kasalliklar;
- bezovtalik va vahima hujumlari;
- ruhiy travma bilan bog'liq muammolar;
- er-xotin munosabatlari va muammolari;
- qayg'u va yo'qotish;
- Madaniy moslashuv muammolari;
- Ish joyi bilan bog'liq muammolar;
- Spirtli ichimliklar / giyohvand moddalarni suiste'mol qilish;
- Giyohvandlik (qimor, jinsiy aloqa, o'yinlar va boshqalar);
- shaxsga oid mavzular.²⁰

XULOSA

Oilaga psixologik xizmat ko'rsatishning dolzarbligi oiladagi muammoni to'g'ri hal etishda oila psixologi mutaxassisini tayyorlash, oila turlari va muammolarini kompetensiyaviy hal etishga o'rgatish, bu borada tashkiliy, ta'limiy, huquqiy, ijtimoiy, moliyaviy tomonlarini barchasini yaxshilab tahlil etishni talab etadi. Oilalarga ko'rsatiladigan psixologik xizmatni olib borish murakkab jarayon ekanligi bilan birga muammoli vaziyatlarda huquqiy maslahatlarni ko'rsatish muhim, shunga ko'ra oilaviy mediatsiyani qo'llash (dual xizmat: psixologik va huquqiy) zarur.

¹⁹ <https://annuaire.action-sociale.org/etablissements/jeunes-handicapes/bureau-d-aide-psychologique-universitaire--b-a-p-u---221.html>

²⁰ <https://telljp.com/counseling-services/>

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. <https://www.un.org.international-day-of-families>
2. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5723078/>
3. https://m.thepaper.cn/baijiahao_15012011
4. <http://pomogaemmamam.ru/malenkaya-mama>
5. <https://www.frauenhauskoordinierung.de/>
6. https://spravochnick.ru/psihologiya/psihologicheskaya_sluzhba_v_rossii_i_ssha/
7. <https://annuaire.action-sociale.org/etablissements/jeunes-handicapes/bureau-d-aide-psychologique-universitaire--b-a-p-u--221.html>
8. <https://telljp.com/counseling-services/>